

Fig. 1. Kirken set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the south.*

HASMARK KIRKE

NORUP SOGN

Kirken i Hasmark er opført efter tegninger af arkitekt Emil Schwanenflügel, Odense, og indviet 27. nov. 1892.¹ Den blev bygget som filialkirke til Norup Kirke ud fra et ønske om at styrke betjeningen af den østlige del af sognet.

Initiativet til opførelsen af Hasmark Kirke blev taget af hofjægermester Niels Erik Hofman-Bang 1892. Nogle år forinden, 1862-68, havde sognepræst i Norup Leonhardt Hansen holdt gudstjenester hver anden søndag på Hasmark Skole uden dog for alvor at vinde rodfæste på egnen.² Hofman-Bang tilbød, at hvis der var lokal opbakning til at opføre en kirke i Hasmark,

ville han lade stamhuset Hofmansgave oppebære fremtidige vedligeholdelsesudgifter samt aflønne kirkesangeren og 'kirkebylæderen'.³ På dette grundlag blev en indsamling iværksat, og efter den havde rejst 7.000 kr., supplerede Rigsdagen med et tilsvarende beløb til byggeriet.

1892 blev et byggeudvalg nedsat, og det udpegede Schwanenflügel, som kirkens arkitekt. Allerede 14. maj samme år kunne grundstenen nedlægges. Endnu 1942 karakteriseredes Niels Oluf de Hofman-Bang som »kirkeejer«.⁴ Kirken overgik formentlig til selveje samtidig med sognekirken, Norup, i 1952 (s. 4796).

Kirken er rejst i det flade terræn mellem de to landsbyer Hasmark og Østerballe, hvor vejen til Hofmangave møder Hasmark Gade og Østerballevej. Syd og sydvest for kirken ligger enkelte huse langs vejen, mens den støder op mod marker på de øvrige sider. Kirkegården udgør nu et rektangel med kirken placeret i centrum, hvilket er resultatet af en udvidelse 1937, hvor arealet nord for bygningen blev tilføjet.⁵ Et graver- og materialhus er etableret o. 1992 på en nyanskaffet grund syd for kirkegården efter plan af tømrermester Ivan Just Hansen.⁶ 1997 blev der etableret parkeringspladser mod Østerballevej (Gruppen for Landskabsplanlægning A/S).

BYGNING

Den nyromanske bygning er velbevaret og består af et kor med en jævnbred apsis og et skib, der i det ydre har opnået karakter af en korskirke gennem svage murfremspring på skibets syd- og nordside, hvorover en lille gavltrekan rejser sig (fig. 1). I vest, hvor kirkedøren befinder sig, er der et fremskudt vindfang, som flankeres dels af et lille materialrum mod syd og et trapperum i nord, der leder op til orgelpulpeturet samt den lille tårnbygning.

Murene er rejst i røde, maskinstrøgne teglsten over en betonsokkel, hvorover et i tegl udført

Fig. 2. Kirkens set fra vest. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the west.*

Fig. 3. Kirken set fra syd. Foto i NM, o. 1925. – *The church seen from the south*

sokkelled er placeret. Facaderne er horisontalt tvedelt ved en fire skifter høj, profileret cordon-gesims, der gennembrødes af dørpartiet i vest og kirkens vinduer, mens korets og apsidens facader ydemere er lodret opdelt af liséner. Øverst afsluttes korets og skibets mure af en ligeledes profileret gesims, der prydes af korte, tre sten høje savskifter.

Skibets østre gavltrekant er smykket med to prydsrifter af indfældede, støbte stensbjælker. Gavltrekanten over vestgavlen og de små murefrespring på skibets syd- og nordside står med en enkel blændingsudsmykning udformet som tre rundbuede højblændinger, mens selve gavltrekanten indrammes af tandsnitsgesimser (jf. fig. 2) og krones øverst af små støbte stenkors.

Tårnets facader er smykket af liséner forbundet af rundbuefriser, som hviler på støbte konsoller og indrammer de fire glamhuller. Øverst er tårnmu-

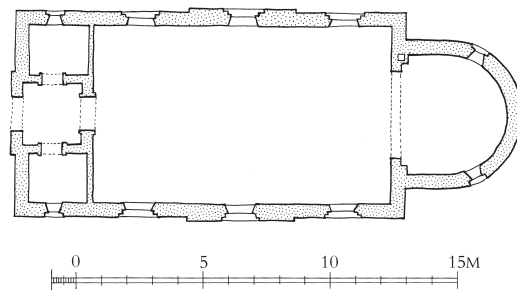

Fig. 4. Plan. 1:300. Målt af Lehn Petersens Tegnestue 1987, suppleret og tegnet af Martin Wangsgaard Jürgensen 2018. – *Plan.*

Fig. 5. Kirkens indre set mod øst. Foto i NM, o. 1925. – *Church interior looking east.*

rene afsluttet af en prydesims med støbte detaljer.

Hovedindgangen i den fremskudte vestfacade er en rundbuet, falset portal, hvis bueslag bæres af store, støbte røde kapitæler med løvværksdekoration (fig. 2). Tympanonfeltet, ligeledes støbt, går i et med portalens vanger og smykkes af et alfa- og omegategn adskilt af et ligearmet kors.

Koret oplyses af to rundbuede *vinduer* i apsidens søndre og nordre side, mens skibet har tre store, rundbuede vinduer i hver side. Sidstnævnte vinduer smykkes under sålbænken af fem blændinger med trappestik (jf. fig. 1), mens vinduerne i de to korsarmslignende fremspring yderligere er dekoreret med et prydskitte omkring det rundbuede stik. I vestenden giver et smalt, rundbuet vindue på syd- og nordsiden lys til hhv. material- og trapperum.

Indre. Det fladloftede indre er, modsat facaderne, fattig på detaljer (fig. 6). Koret, der åbner sig mod skibet med en bred, rundbuet arkade, hæver sig to

trin over skibet, hvorved vinduerne i apsiden, der er i samme højde som kirkens øvrige lysåbningerne, kommer til at sidde ganske nær gulvet.

Skibets vestmur domineres af en høj, rundbuet arkade, der åbner sig ind til tårnet og deles vandret af *orgelpulpituret* (jf. fig. 13), mens arkaden flankeres af to jævnbrede, højtanbragte samt to lavere, rundbuede åbninger ind til pulpituret. Orgelpulpituret fungerer ligeledes som loft i tårnrummet.

Gulvet i kirkerummet er fortsat det oprindelige og lagt med kvadratiske, glittede gule samt sorte klinker, anbragt i korsornamenter og friser (jf. fig. 6).

Tagstolen over kor og skib er en enkel konstruktion i fyrretræ fra kirkens opførelsestidspunkt. Alle kirkens *tage* dækkes af skiffer, og tårnets stejle pyramidespir afsluttes øverst af en *vindfløj* med årstallet »1892«.

Opvarmning. Kirkerummet opvarmes i dag af et el-anlæg, installeret 1987.⁷ Kirken kunne fra op-

Fig. 6. Kirkens indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Church interior looking east.*

førelsen opvarmes med en $\ddagger$ kakkelovn (jf. fig. 5), denne blev 1930 udskiftet med en ny og større $\ddagger$ ovn, som fungerede helt frem til 1967, hvor et $\ddagger$ oliefyr blev installeret ved kirken. Det nu eksisterende el-anlæg afløste oliefyret.⁷

Kirken undergik 1987-89 en større istandsættelse, der navnlig var koncentreret omkring facaderne, hvor de gamle cementfuger i vid udstrækning blev omfuget.⁸

Bygningen var arkitekt Emil Schwanenflügels eneste, større kirke, og bygningen bærer præg af tidens nationalromantiske sværmeri. Kirken er således disponeret over en traditionel, romansk grundplan med en flittig brug af ornament og pynt hentet fra et stærkt idealiseret, middelalderligt formsprog, som i overvejende grad synes lånt fra en italiensk-byzantinsk kontekst. Vestendens disposition er ligeledes velkendt og genbrugt i en stor del af småkirkerne bygget i perioden fra 1800-tallets sidste del og frem til årene omkring Anden Verdenskrig.⁹

INVENTAR

Inventaret stammer hovedsagelig fra kirkens opførelse 1892 og er tegnet af dens arkitekt. Hertil er føjet en del alterudstyr samt 1978 en ny klokke.

Alterbordet (jf. fig. 6) er et panelværk, der måler 162×86 cm, er 97 højt og bygget op ad korets østvæg. Det er beklædt med et nyere *alterklæde* af rødt fløjl med guldkant.

Som *alterprydelse* tjener et enkelt, 268 cm højt forgyldt kors af fyr (jf. fig. 6).

$\ddagger$ *Alterduge*. 1) 1892, udført og skænket af kirke-ejer, hofjægmesterinde Charlotte Louise Müller.¹⁰ 2) 1921, udført og skænket af hofjægmesterinde Charlotte Louise Müller i anledning af hendes og Niels Erik Hofman-Bangs guldbryllup 8. sept. 1921.¹⁰

Altersranken er halvcirkulær og har brede balustre, der er udformet som glatte søjler med terningkapitæl; knæfaldet er polstret med rødt fløjl.

Fig. 7. Altersølv. Kalk disk og ske nr 1 (forrest) udført o. 1892 af sølvsmed R. A. C. Christophersen, Odense. Ske nr. 2, udført 1935 af Johannes Siggaard, København (s. 4842). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Altar plate. Chalice, paten and spoon no. 1 (front) made c. 1892 by the silversmith R. A. C. Christophersen, Odense. Spoon no. 2, made in 1935 by Johannes Siggaard, Copenhagen.*

Altersæt, o. 1892, udført af R. A. C. Christophersen, Odense. Kalken er 25,5 cm høj, har sekskantet fod, der er drevet stejlt op i et sekskantet skaft med fladt midtled. Det slanke bæger er konisk med fladrund bund og indbygget hældetud; på siden er indgraveret et kors med trepasender. Stemplet under bunden med mester-, by- (to gange) og lødighedsmærke (826);¹¹ sikkerhedsmærket (»HK«). Den tilhørende *disk* måler 17 cm i tværmål, på fanen er indgraveret et kvadratkors med trepasender. Stemplet med mester- og bymærker.

Oblatæske (fig. 8), før 1890, fra Den kongelige Porcelænsfabrik. Den cirkulære æske måler 14,5 cm i diameter, er 6,5 cm høj og står i vinrød glasur med lågets reliefkors i guld.¹² Jf. alterkande nr. 1.

Alterkander. 1) (Fig. 8), før 1890, fra Den Kongelige Porcelænsfabrik. En 27 cm høj, vinrød kande, hvis korpus prydes af et korsrelief i guld (jf. oblatæske ovf.).¹²

2) O. 1930, en 27 cm høj kande af stål produceret af D.R.W.Z. og udført i art deco-stil med slankt korpus. Fabriksmærke under bunden: »Original Thermos D.R.W.Z.«.

Skeer. 1) (Fig. 8), o. 1900, udført af R. A. C. Christophersen, Odense. Laffet er prydet af et kors udført i hulmønster, på skaftets underside er to stemplede mestermærker og et bymærke.¹³ 2) (Fig. 8), 1935, udført af Johannes Siggaard, København, med dybt laf udformet med hældetud og skaft prydet af et kvadratkorsrelief. På skaftets bagside er stemplet et mestermærke samt Københavns bymærke med årstallet »(19)35«. Tilsvarende ske i Norup Kirke (s. 4818).

Alterstager (fig. 9), o. 1892, 42 cm høje med fladhvælvet fod, cylinderskaft med fire skarpe led og fladbundet lyseskål. Sikkerhedsmærket under bunden.

Syvstage, 1917. En 40 cm høj »Titusstage« med sekskantet fod i tre afsæt og kvartcirkulære arme; sikkerhedsmærket under bunden. Stagen blev anskaffet i anledning af kirkens 25-årsjubileum.⁴

Døbefont (fig. 10), fra 1200-tallet med fornyet kumme, af gotlandsk kalksten. Den 88 cm høje font har en konisk fod, der hviler på en lav, kvadratisk base. En vulst formidler overgangen til den omtrent halvcirkulære fornyede kumme, der måler 85 cm i tværmål og er prydet af 16 lodrette lister (jf. ndf.). Kummens gods er ca. 22 cm, og dens indre mål således blot 41 cm i diameter; dette er endda udstøbt til en beskeden forsænkning, der passer til dåbsfadet. Kummen blev for-

Fig. 8. Oblatæske og alterkande, udført på Den kgl Porcelænsfabrik før 1890 (s. 4842). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Wafer box and altar jug, made at the Royal Porcelain Factory before 1890.*

Fig. 9. Alterstager, o. 1892 (s. 4842). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Altar candlesticks, c. 1892.*

nyet forud for fontens opstilling i kirken 1892, eftersom den oprindelige var svært forvitret efter at have stået udendørs igennem århundrede (jf. ndf.).¹⁴ Fonten fremstår med en lysegrå bemaling og meget ensartet overflade, der antyder, at den er blevet udspartlet forud for bemalingen.

Døbefonten stammer fra Egense †Kirke, der blev nedrevet i årene efter 1555 (s. 4849). Herefter henstod den i haven ved Norup Kirkes ‘annekspræstegård’ i Egense og tjente i 1800-tallet som fuglebad (fig. 14). Solgt 1875 til købmand Peder Nielsen, der ligeledes opstillede den i sin have, indtil han 1892 skænkede den til Hasmark Kirke.¹⁰ De mange år udendørs har gjort stor skade på kummen, og i sin nuværende, trunke og udspartlede stand er den svær at vurdere. Alt andet lige må den oprindelige font opfattes som en gotlandsk bægerbladskumme af samme type som den i Skt. Kathrine Kirke, Hjørring,¹⁵ men hvis arkadebuer var gået tabt, da Løffler tegnede den i 1886 (fig. 14). Opstillet i skibets nordvestlige hjørne.

Dåbsfad, o. 1892, af messing, 41 cm i tværmål, med rundende bund; sikkerhedsmærket.

Messehagler. 1) O. 1892, en temmelig slidt hagel af vinrødt fløjl med guld kors og -galoner. 2) O. 1900(?) som forrige. 3) O. 1992(?), af råhvid uld,

med tilhørende ‘halstørklæde’. På ryggen et abstrakt korsmotiv i grå toner.

Prædikestolen (fig. 11) har fire fag med rundbuede arkader, der har rosetter i sviklerne. Postamentet rummer fem cirkelrelieffer og indrammes af kraftige profiler; nedenunder er stiliserede hængestykker. Frisen er slank og smykket af en udskårne bort; håndlisten er beklædt med en *prædikestolsbeklædning* af rødt fløjl. Opgangen følger sig om kurven og skibets sydvæg og inddeles i fag af forsænkede lister. Stolen fremstår i lysegrå bemaling med røde arkadefelter og detaljer i mørkegråt og hvidt.

To løse stole, 1892, af eg, i historicistisk stil med udskårne ben, ryglæn dannet af tre svejfede stykker og rødpolstret sæde, er opstillet i koret.

Stolestaderne er opstillet i to blokke af 11 stole. Gavlene er rundbuede og prydes af en profileret medaljon, og bænkenes ben er ligesom alterskrankens balustrer udformet som glatte søjler med terningkapitel. Frontpanelerne har fire fyldinger og deles i to sektioner af rundbuegavl af samme udformning som bænkenes.

Fig. 10. Den romanske døbefont, der stammer fra Egense †Kirke (s. 4842). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The Romanesque font which comes from Egense †Church.*

Orgel, 1975, med 4 stemmer, ét manual. Bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl, Tinglev. Disposition: Manual (C-f³): Gedakt 8', Rørføjte 4', Principal 2', Nasat 1¹/₃ (fra c¹). Svelle, manøvrerbar via knævinge. Udformet som kisteorgel, udført i ubehandlet eg. Opstillet på vestpulpitur (jf. fig. 13). Det erstattede et †*harmonium* fra 1892.¹⁶

Salmenummertavlerne (jf. fig. 13), 1892, er rundbuede, 138×62 cm, og har en profileret ramme. De er udført til hængenumbre. De fremstår i en bemaling med et gråt og hvidt hjulkors på sort bund og grå ramme.

Et 'billedtæppe' (jf. fig. 6) (*tekstiler*) vævet af Jette Nevers, Otterup, er opsat i kirken 1992 i anledning af dens 100-årsjubileum. Tæppet, 143×88,5 cm, er vævet i et x-mønster med et rødt og hvidt hjulkors i skæringen og kantes foroven og -neden

Fig. 11. Prædikestol, 1892 (s. 4843). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Pulpit*, 1892.

Fig. 12. Kirkeskibet »Frimodigheden«, o. 1892 (s. 4844). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church ship "Frimodigheden", c. 1892.*

af en blå bort; den øvre har indvævede hvide og gule felter. Opsat på triumfvæggens nordre del.

De to *lysekroner* stammer fra 1900-tallets første halvdel og har otte s-svungne arme udformet som stiliserede grene. På balusterskafet er fæstnet lysreflektorer og den profilerede hængekugle har en knop. Ophængt i skibet.

Kirkeskib (fig. 12), o. 1892, en tremastet fuld-rigger kaldet »Frimodigheden«, 103 cm lang og 85 cm høj, der fremstår med skrog i dels sort, dels blank eg under vandlinjen. På siden er med hvidt malet dets navn. Ophængt centralt i skibet. Ifølge en påmalet indskrift blev skibet restaureret af »NV« i september 2003.

Klokke, 1978, udført af Petit & Fritsen, Nederlandene. 80 cm i tværmål.⁶ Om halsen er med versaler anført: »Petit & Fritsen i Holland støbte mig til Hasmark Kirke anno 1978« og klokkenummeret »6398« mellem to brede rankeborter. Med samme skrifttype er Sl. 90,12, »At tælle vore dage lære du os«, anført på legemet.

†*Klokke*, støbt af Bochum 1892. Udført af stål, 65 cm i tværmål. Udskiftet 1978 og opstillet på kirkegården indtil 1991, da den blev sat i stand af Thubalka og skænket til St. James Anglican Church i landsbyen Obiangwu, Nigeria.¹⁶

Kirkegårdsmonumenter, 1) 1929, over hofjægermester Niels Erik Hofman-Bang, *13. april 1844,

Fig. 13. Kirkens indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Church interior looking west.*

†29. nov. 1929, med hustru Charlotte Louise Hofman-Bang, født Müller. 86,5×56 cm, sort granit med personalia i indhuggede og hvidmalede antikva (navne i versaler). Nord for skibet.

2) 1971, over kunstmaler Ellen Hofman-Bang, ★18. febr. 1879, †25. jan. 1971. Rød granit, 72×48 cm, med personalia i indhuggede og hvidmalede versaler. Nord for skibet.

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over trykte og utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Hasmark Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Odense Amt i almindelighed jf. også s. 52-54 samt 56-59. Henvisninger til *Danmarks Kirker*, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen for pågældende amt; referencer indenfor Odense Amt har dog kun sideangivelse.

Historisk indledning ved David Burmeister, bygningsbeskrivelse ved Martin Wangsgaard Jürgensen, inventar David Burmeister, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Oversættelse ved James Manley (engelsk). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedso. Redaktionen afsluttet marts 2018.

¹ G. Wad, »Et påtænkt fynsk jomfrukloster« *Fra Fyns fortid* III, 1921, 377.

² H. Ellegaard Frederiksen, *Hasmark Kirke 100 år, 1892-1992*, Hasmark 1992, 11.

³ *Wad* 1922 (note 1), 377; *Bogense Avis* (18. nov. 1892).

⁴ *Ellegaard Frederiksen* 1992 (note 2), 16.

⁵ *Ellegaard Frederiksen* 1992 (note 2), 20.

⁶ NM.

⁷ NM. *Korrespondancearkivet*. (projektbeskrivelse ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen, 1987).

⁸ NM. *Korrespondancearkivet*. (projektbeskrivelse ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen, 1989).

⁹ Se parallelle eksempler i Næsby kirke (s. 2727); den nye Dalum Klosterkirke (s. 2898) og Ravnebjerg Kirke (s. 2996).

¹⁰ *Ellegaard Frederiksen* 1992 (note 2), 15.

¹¹ Chr. A. Bøje, *Danske guld og sølvmedemærker før 1870*, revideret udgave (København 1979-82), II, 1982, nr. 4312 samt 4045.

¹² Stemplet med tre blå bølgelinjer under bunden; dette mærke var i anvendelse i perioden 1870-90.

¹³ *Bøje* 1982 (note 11), nr. 4307 samt 4045.

¹⁴ M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige døbefonte*,

Fig. 14. Den romanske døbefont, der stammer fra Egense †Kirke (s. 4849). Tegnet af J. B. Løffler 1886. – *The Romanesque font which comes from Egense †Church.*

København 1941, 413, opfattede alene foden som middelalderlig. Den diskuteres imidlertid ikke, men er inkluderet i en af bogens tabeller.

¹⁵ *Mackeprang* 1941 (note 15), 383 fig. 485.

¹⁶ *Ellegaard Frederiksen* 1992 (note 2), 19; NM. *Beretningsark*. Fyens Stiftsøvrighed skrivelse 4. oktober 1974.

HASMARK CHURCH

The church in Hasmark was designed by the architect Emil Schwanenflügel, Odense, and consecrated on 27 November 1892. It was built as a chapel of ease for Norup Kirke because of a wish to strengthen the servicing of the eastern part of the parish.

The initiative for the erection of the church was taken in 1892 when the pastor Thomas Thomsen offered to hold services in Hasmark every Sunday and religious holiday, after which the Master of the Royal Hunt Niels Erik Hofman-Bang offered to let the estate Hofmansgave pay the future maintenance expenses of the church and to remunerate the cantor and the village teacher. On this basis money was collected for the construction work.

Building. The neo-Romanesque church building is in red brick. The well-preserved church consists of a chancel with an equally broad apse and a nave which has externally taken on the character of a cruciform church by way of slight wall projections on the south and north side of the nave, above which a small pediment rises. In the west, where the church door is, there is a protruding porch flanked partly by a small storage room to the south and a stairwell in the north which leads up to the organ loft as the small tower building. The church interior is flat-ceilinged.

The *furnishings* mainly come from the time of construction in 1892 and were designed by the church's architect. To these some altar furnishings have been added, and in 1978 a new bell.